

Верховна Рада України : законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Максименко С.Д., Меєрович М.Й., Шрагіна Л.І. Системне мислення: формування і розвиток: навч. посіб. Київ: Видавничий дім «Киево-Могилянська академія». 2020. – 251 с.

3. Шрагіна Л. І., Меєрович М. Й. Штучні системи: теорія створення та розвитку. Монографія. Одеса : Бондаренко М.О., 2023. – 208 с.

ІДЕЯ «ГРОМАДОВСТВА» В НАУКОВОМУ ДОРОБКУ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Темнохунд Г. Ю.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

temnohud@gsuite.pnpu.edu.ua

Розбудова громадянського суспільства та процеси децентралізації, котрі відбуваються в Україні на тлі російсько-української війни, актуалізують коло питань, пов'язаних із функціонуванням громад, і потребують належного наукового осмислення. Вироблення ефективної стратегії розвитку місцевих територіальних громад вимагає врахування зарубіжного та українського досвіду. При цьому, саме звернення до теоретичних напрацювань, ідей та проєктів представників вітчизняної суспільно-політичної думки минулого видається нам перспективним.

Одним із визначних теоретиків ХІХ століття, який опрацював проблеми функціонування громад на українських землях, є Михайло Драгоманов. Попри те, що з часу виходу його праць минула вже понад сотня років, ідеї та міркування, висловлені в них, не втратили своєї актуальності й можуть бути використаними у сучасних реаліях.

Передовсім зауважимо, що життя М. П. Драгоманова припало на період домінування в Європі централізованих, колоніальних імперій і, водночас, розгортання руху, котрий ставив своєю метою створення окремих національних держав на руїнах чи в межах існуючих політичних утворень. Тож природно, що різноманітним аспектам взаємодії центральних державних органів із місцевими громадами в науковому доробку вченого приділено значну увагу. Важливою прикметою тих часів стає й поява рухів, учасники яких вимагали розширення прав і свобод людини, розробляли проєкти перебудови суспільства на засадах економічної, політичної, соціальної рівності та справедливості. Драгоманов, який володів основними європейськими мовами та тривалий час мешкав за кордоном, був добре знайомий із основними суспільно-політичними ідеями і на їхній основі випрацював власний рецепт розв'язання тогочасних українських проблем. Він знайшов відображення в концепції «громадовства» або ж «громадівського соціалізму» [1].

Філософія його доктрини ґрунтується на ліберальній ідеї, згідно з якою вищою цінністю суспільства є особистість. Історичний прогрес розуміється ним як шлях розширення головних невідчужуваних прав людини і збільшення кола людей, які ці права мають. Тож ефективність функціонування будь-якої політичної інституції чи соціальної доктрини оцінюється Драгомановим із позиції їх відповідності інтересам особи.

Михайло Драгоманов вважає, що основою ідеального державного устрою має бути громада – вільне об'єднання громадян, наділених якомога більшим спектром прав. У попередньому слові до «Громади» він подає такий зразок суспільного буття: «... громада мусить бути спілкою вільних осіб. От дійти до того, щоб спілки людські, великі й малі, складались з таких вільних людей, котрі по волі посходились для спільної праці й помочі у вільні товариства, – це й єсть та ціль, до котрої добиваються люд, і котра зовсім не подібна до теперішніх держав... Ціль та зветься безначальство: своя воля кожному й

вільне громадянство й товариство людей і товариств» [2]. Утім така позиція зовсім не означає, що вчений був противником існування держави. Михайло Петрович, полемізуючи із ідеологами анархізму, наголошував: «... основна помилка, нерозуміння того, що держава і державні уряди є формами і органами, котрі виробляються в народному житті (по волі, по неволі, як трапляється) і змінюються з ним, і що без цих форм і органів, тобто і без політики не може жити ніякий народ, ніяка людська громада. Найменше можуть обійтись без політики ті, хто скривджені в теперішніх державах, хто хоче чогось нового... В XIX ст. ніякий громадський рух, в тому числі і національний, не обходиться без політики, без того, щоб примусити державні уряди перемінити чи встановити які державні закони...» [3, с. 390–391].

За замислом Драгоманова вихід із протистояння держави і громади має полягати у децентралізації та наданні низовим громадам максимальних прав і повноважень. Такі міркування вповні узгоджуються з принципом субсидіарності, що є наріжним у сучасній практиці діяльності ЄС. Його суть полягає в тому, що кожен вищий орган влади бере на себе відповідальність лише за ті сфери життєдіяльності, котрі не може вирішити нижчий. Державний устрій, заснований на принципі субсидіарності, пов'язаний із прагненням Михайла Драгоманова забезпечити людині максимальний рівень свободи, шляхом зменшення залежності особистості від держави. За таких умов держава в концепції Драгоманова ставала додатком до місцевих «самоуправ». Перенесення ж центру тяжіння на низові громади мало стати гарантією реалізації соціальної справедливості.

Література:

6. Драгоманов М. П. «Вільна спілка» – «Вольний союз». Спроба української політикосоціальної програми: Збір та пояснення Михайла Драгоманова // Драгоманівський збірник «Вільна спілка» та сучасний український конституціоналізм / за ред. Т. Г. Андрусяка. Львів: Світ, 1996. С. 7–73.

7. Драгоманов М. Попереднє слово [до «Громади» 1878 р.]. URL: <http://izbornyk.org.ua/drag/drag11.html>

8. Драгоманов М. П. «Сонячний промінь». Повість Василя Чайченка / Драгоманов М. П. Літературно-публіцистичні праці: у 2т. Київ: Наукова думка, 1970. Т.2. С. 386–392.

VII. Науково-практична платформа «ЕКОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»

1. Боротьба з наслідками зміни клімату.

ЕКОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЗМІНИ КЛІМАТУ

Возниця Л. І.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
lwozpost@ukr.net*

Актуальність дослідження. Кліматичні зміни – це глобальна проблема, що вимагає негайної реакції з боку всіх країн світу, і Україна не є винятком. У рамках Цілей сталого розвитку, зокрема Цілі 13 («Боротьба зі зміною клімату»), передбачається скорочення впливу на довкілля, адаптація до нових кліматичних умов та зміцнення національних політик у цій сфері. Проте ситуація в Україні ускладнена через збройну агресію російської федерації, яка не лише руйнує інфраструктуру країни, а й завдає серйозних екологічних збитків. За останніми даними, за два роки повномасштабного